

Zemanová, Jana

Tělesné tekutiny a orgány v českých a německých metaforách hněvu

Linguistica Brunensia. 2009, vol. 57, iss. 1-2, pp. [129]-142

ISBN 978-80-210-4891-1

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115109>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JANA ZEMANOVA

TĚLESNÉ TEKUTINY A ORGÁNY V ČESKÝCH A NĚMECKÝCH METAFORÁCH HNĚVU

Jazyk není jen prostředkem komunikace a součástí poznávání, jazyk se také podílí na tom, jak rozumíme světu a jaký obraz světa si vytváříme. To, jak svět vnímáme, se odráží v jazyce a naše myšlení a vidění světa lze dobře vyjádřit prostřednictvím jazykové metafory. Právě přenesené významy slov, různá slovní spojení a frazémy podávají důležitou informaci o našem vnímání světa. Ve světě přitom vnímáme nejen jevy hmotné, jež jsou hmatatelné, ale i jevy, které uchopit nelze, a jejichž existenci si tedy hmatem ověřit nemůžeme. Takovými jevy mohou být např. vlastnosti člověka nebo emoce. To, jakým způsobem tyto jevy pojmenováváme, svědčí o naší interpretaci oněch jevů.

Tématem tohoto příspěvku jsou právě pojmenování nemateriálních jevů, konkrétně emoce hněvu. Pozornost bude upřena především na to, jak se tato emoce obráží v českém a německém jazykovém materiálu. Protože slovní zásoba tohoto sémantického okruhu je poměrně rozsáhlá, zaměříme se zde pouze na jeden motivační typ, s nímž se lze v tomto úseku slovní zásoby setkat. Půjde zejména o slova a frazémy, jejichž vznik je motivován tělesnou stránkou člověka.

Významy většiny slov označujících emoce a jejich projevy jsou, jak známo, přenesené. Pokud jde konkrétně o emoci hněvu, bývají na psychickou sféru přenášeny nejrozličnější jevy, mj. i *jevy somatické*. Nejčastěji jsou to příznaky chorob, jejichž souvislost s rozhněvanou duší je poměrně jasná – tělesné příznaky hněvu se podobají **fyzické poruše** či **chorobě**. Tělesné příznaky hněvu, jak je popisují fyziologové (např. rozšíření krevních vlásečnic, vzestup povrchové cirkulace krve, zčervenání, opuchnutí...), se poměrně přesně zrcadlí i v jazyce – dokladem toho může být např. frazém *vehnat někomu krev do tváře* (SČFI 1994, 3: 366; „velmi někoho rozčilit, popudit a způsobit jeho zrudnutí“). Člověk prožívající hněv podle fyziologů nejčastěji zbledne nebo zrudne, avšak v češtině i němčině může mít rozhněvaná osoba různé **barvy**:

(z)rudnout vzteky (SČFI 1994, 4: 317)

kniž. *červená/zčervenal vztekem* (ČSVS 1977, 3: 275)

zezelenat vztekem/vzteky/zlostí (SČFI 1994, 4: 317)

být celý zelený vztekem/vzteky/zlostí (SČFI 1994, 4: 317)

hněvem/ zlostí/ vztekem zbledl jako stěna (ČSVS 1977, 3: 271)
hněvem/ zlostí/ vztekem zesinal/ zřítověl/ zmodral (ČSVS 1977, 3: 271)
kniž. žloutne/ zežloutl vztekem (ČSVS 1977, 3: 275)

vor Wut rot/ blau anlaufen (Agricola 1977: 66)
läuft dunkel an (Dornseiff 1943: 468; „Zorn“)
sie bekam (vor Aufregung, Wut) einen roten Kopf (Agricola 1977: 513)
mit rotem/ einem roten Kopf dastehen, herumlaufen (Agricola 1977: 513)
er wurde grün und gelb vor Neid, Ärger, Zorn, Wut (Agricola 1977: 285)
sie war blaß vor Erregung (Agricola 1977: 142)
vor Wut blau werden (Siebenschein 1986, 2: 389; „sinat vztekem“)
jmd. könnte sich schwarz ärgern (Schemann 1991: 56)
jmd. könnte schwarz werden vor Ärger/ Wut (Schemann 1991: 56)

Z předchozího tedy vyplývá, že při prožívání hněvu se lidské tělo změní. Právě tato skutečnost tvoří základ pro metaforu „hněv je fyzická porucha, choroba“. Jedná se vlastně o to, že hněv se projevuje podobně jako choroba – rozhněvaná osoba jeví tytéž příznaky jako osoba nemocná (např. **třes, pocení, dušení se** aj.). Dokazují to i tyto české a německé slovní obraty:

kniž. trást se hněvem/ zlostí/ vztekem (ČSVS 1977, 3: 273)
kniž. zmítá se hněvem/ v hněvu (ČSVS 1977, 3: 273)
kniž. hněv/ vztek jím lomcuje (ČSVS 1977, 3: 273)
hněvem/ zlostí/ vzteky se celý chvěl (ČSVS 1977, 3: 271)
dusiti se hněvem (SSJČ 1960, 1: 426)
expr., zprav. ob. zlostí/ vztekem se potí (ČSVS 1977, 3: 273)
kniž. trne/ strnul vztekem (ČSVS 1977, 3: 275)
expr. trhá sebou vzteky (ČSVS 1977, 3: 276)
být zaslepen vztekem (SČFI 1994, 4: 316; „zuřit a kvůli vzteku se neovládat“)
být (celý) bez sebe (SSČ 2006: 28; „krajně rozčilen, zmaten“)

vor Wut an allen Gliedern beben, am ganzen Körper/ Leibe zittern (Dornseiff 1943: 468)
ich bin ganz ausser Atmen (vor Zorn) (Agricola 1977: 102)
ausser sich geraten (Fritze 1978: 79; „aufregen“)
blindwütig (Fritze 1978: 622; „wütend“)
blind vor Wut sein (Schemann 1991: 57)

Mezi symptomy choroby patří též **opuchnutí, otok**. Takové sémantické východisko implikuje v češtině např. sloveso *durdit se* (SSČ 2006: 73; „s mírným popuzením se zlobit, horšit se“), které zřejmě souvisí s *duřet*, tj. „opuchávat, otékat“ (Rejzek 2001: 149; sr. též Machek 1997: 135). V němčině z tohoto motivačního východiska vychází např. adjektivum *böse*, které lze vztáhnout k ie. kořeni **b(e)u-*, **bh(e)u-*, **b(h)ū-* „aufblasen, schwellen“ (Pfeifer 2005: 161) rozšířenému o *-s-* (EWAhd. 1998, 2: 253–254, sr. též Heidermanns: 120–121, Po-

korny 1959, 1: 101; podrobněji o tom viz Zemanová, J., *K některým sémantickým východiskům pojmenování hněvu v češtině a němčině*, SPFFBU A55, 2007, s. 179–189). Mluvíme-li o příznacích chorob, můžeme na tomto místě zmínit také jeden z příznaků vztekliny, nakažlivé zvířecí choroby, a to pěnu okolo úst. V češtině i němčině totiž existují frazémy *mít pěnu u huby/ kolem huby* (SČFI 1994, 4: 592; „zuřit“), *Schaum vor dem Mund haben* (Schemann 1991: 57), které jsou rovněž dokladem metafory „hněv je choroba“.

Dalším příznakem choroby může být také **hnis**. U tohoto motivačního zdroje ovšem nejde o přímé přenesení významu „hnis → hněv“, nýbrž předpokládá se tu určitý významový vývoj, a to „hnis → jed v těle → hněv“. Na základě uvedeného významového vývoje pak vzniká metafora „**hněv je jed**“. V souvislosti s touto metaforou je vhodné objasnit si etymologii slova *hněv*, které je velmi staré, už praslovanské, a nemá zcela jednoznačný výklad. ESJS 1992, 3: 182 uvádí tři možné výklady psl. **gněvb*:

- (1) psl. **gněvb* < **gniti* „hnít, tlít“;
- (2) psl. **gněvb*, **gněvati* < **gnětiti* „nítit“;
- (3) psl. **gněvb* ~ lit. *néivoti* „kárati apod.“

Pro metaforu „hněv je jed“ je důležitá právě první významová možnost – významový vývoj psl. **gniti* (hnít) od „hnis, hniloba“ přes „jed v těle“ k „hněv“. Tento významový posun dokládají i kontinuanty psl. **jadvb* (< **ědb*), které lze nalézt ve všech slovanských jazycích ve významu „jed“ a dále v přenesených významech „hněv, zlost“ (b. mk. *jad*, sln. *jad*); sr. též p. *rozjad* „zlost, vztek“, sln. *jáđiti se* „zlobit se“ aj. Spolu s příbuznými neslovanskými výrazy jako stsev. *eitr* „jed“ (a přen. též „zběsilost, zuřivost“), něm. *Eiter* „hnis“ aj. náležejí k ie. kořenu **oid-* „hnisat, otékat“ (Karlíková 1998: 54).

Dlužno říci, že toto je pouze jedna možnost výkladu; druhou možnost uvádějí např. J. M. Kořínek a J. Rejzek. J. M. Kořínek upozorňuje na to, že slovo **ědb* nemusí náležet jen k stsev. *eitr* „hnis“ i „zuřivost“, výchfríz. *eitel* „hněvivý“, ale stejně dobře může náležet i k ie. základu **ěd-* „jísti“ a po soudu Kořínka i k **e-d(o)-* „(při)dávati“; významový vývoj by pak byl: „dar“ > „jed“ (Kořínek 1934: 53). J. Rejzek se rovněž domnívá, že psl. **ědb* je nejspíš od **ěsti* (jíst) z ie. **ed-* (tedy vlastně „otrávené jídlo“), ale stejně tak uvádí i druhou možnost, souvislost s ie. **oid-* „hnisat“ (Rejzek 2001: 246; též ESJS 1995, 5: 267).

Tato metafora není ve spisovné češtině příliš zastoupena, tudíž je tato skupina tvořena většinou výrazy nářečními, např. chod. *jedovatyj* „rozhněvaný“, laš. *jed'* (f.), horn. *jéd* „zlost“ apod. Machek se domnívá, že toto přenesení významu vzešlo z toho, že jako jed (na šípy, na otravování jídlem) sloužily šťávy z rostlin, chuti zpravidla hořké. Byly to „zlé“ šťávy; věřilo se, že i člověk zlostný je pln takových šťáv, pln žluči. Je možné, že přispívala i představa, že draci jsou plni tekutého černého jedu, že čarodějnice se při zlosti rozlejí „na kolomaz“ apod. (Machek 1997: 219)

Jak už bylo předesláno, je tato skupina tvořena většinou výrazy nářečními, např.: *jadat se* (Bartoš 1906: 126; záp. Mor. „vztekat se“)

najeděný (Bartoš 1906: 218; „nahněvaný“)

napajeděný (Bartoš 1906: 220; val. „dopálený“)

pajedit (Bartoš 1906: 277; „hněvati, zlobiti“)

rozpajeděný (Bartoš 1906: 277; „rozhněvaný“)

vzjédný (Bartoš 1906: 514; „zlostný“)

zjédlivý (Bartoš 1906: 545; horně. „zlostný, nedobrý“)

Také v Českém slovníku věcném a synonymickém je zmíněno několik nářečních výrazů, odvozených od „jedu“ s významem „hněv“, „hněvat se“, „hněvající se“:

rozjeděný/ rozjedovaný (ČSVS 1977, 3: 268; „hněvající se“)

rozpajedit se (ČSVS 1977, 3: 272; „dostat zlost“)

pajedit se/ jedovat se (ČSVS 1977, 3: 273; „hněvati se“)

rozjedovanost (ČSVS 1977, 3: 267; „hněv“)

rozjedit se/ rozjedovatit se (ČSVS 1977, 3: 272; „dostat zlost“)

ČSVS však uvádí i výrazy nenářeční, které rovněž náležejí do sémantického pole „hněvu“:

expr., zprav. ob. *jedovatý* (ČSVS 1977, 3: 268; „hněvající se“)

expr., zprav. ob. ž. *jedový/ jeduplný* (ČSVS 1977, 3: 268; „hněvající se“)

expr. *jedubaba/ jedibaba* (ČSVS 1977, 3: 277; „popudlivá žena“)

O člověku, který se chová prchlivě, platí na Valašsku rčení *hned' jak s medem, hned' jak s jedem* (Kazmír 2001: 474; „chová se prchlivě“). Z jiných rčení uvádím např.:

(být) plný jedu (SSČ 2006: 118; „naplněn jízlivostí, zlostí, nenávisť ap.“)

mít na někoho jed (Zaorálek 1963: 750; „vztekat“)

kníž. *trávit se zlostí* (ČSVS 1977, 3: 273; „hněvati se“)

kníž. *zlost ho stravuje jako jed* (ČSVS 1977, 3: 273; „hněvati se“)

Posun významu „jed → hněv“ je v češtině záležitostí poměrně starou, což dosvědčují i stč. slovesa *jedovati se* (Gebauer 1970, 1: 621; „zlobiti se“), *jědati se* (Gebauer 1970, 1: 610; „zlobiti se, vztekati se“) nebo substantivum *jědák* (Gebauer 1970, 1: 610; „kdo se jedá“). Samotné substantivum *jed* však ve staré češtině v přeneseném významu „hněv“ doloženo není, ve významu „vztekllost, hněv“ jej nacházíme u Jungmanna (Jg 1835, 1: 579), který uvádí ještě další deriváty:

jedování (se) (Jg 1835, 1: 595; „das Giften, Zürnen“)

jedoš (Jg 1835, 1: 594; „zlostný člověk, hněvivý“)

jedovatý (Jg 1835, 1: 594; přen. i „štípající, kousající, zlostný, hněvivý, škodný, zlý“)

rozjed, rozjedování (Jg 1837, 3: 872; „veliký hněv“)

rozjediti (se), rozjedovati (se) (Jg 1837, 3: 872; „rozhněvati, rozhněvati se“)

pajediti se (Jg 1837, 3: 8; „hněvati se“)

Blízké sémantickému poli hněvu mohou být v češtině i frazémy s významem „zlý“ nebo „mrzutý“, v jejichž struktuře nacházíme také *jed*:

ob. expr. *napil se utrejchu* (ČSVS 1977, 3: 112; „být špatně naladěný“)

kápnout komu utrejchu do srdce (Bečka 1982: 416; „mrzutý“)

je kalený jedem (Zaorálek 1963: 750; „zlý“)

S obdobným přenesením významu se setkáváme nejen v češtině (a jiných slovanských jazycích), ale i v němčině. Sekundárně může *s Gift* znamenat „Bosheit, Hass“ nebo „Ärger, Zorn“ – to podobně jako v češtině zejména v nářečích, zvláště v jihoněmecké oblasti (Wahrig 1981, 3: 219). Dokladem metafory „hněv je jed“ jsou následující lexémy:

umg. *giften/ sich giften* (Duden 1993, 3: 1339; „sehr böse machen; sich sehr ärgern“)

umg. *er war/ wurde (sehr) giftig* (Agricola 1977: 274; „böse, wütend“)

umg. *jmdn. giftig machen* (Küpper 1987: 296; „jmdn. erzürnen“)

umg. *auf jmdn. giftig sein* (Küpper 1987: 296; „auf jmdn. wütend sein“)

arch. dial. *giftig* (Schmeller 1/2: 876; „zornig, böse“)

arch. dial. *r Giftmichel/ Giftnickel/ Giftschlegel* (Schmeller 1/2: 876; „Mensch, der gleich in Zorn geräth“)

arch. dial. *s Giftädal* (Schmeller, 1/2: 876; „Persönchen, das gleich zornig wird“)

umg. *s Giftthaferl* (Küpper 1987: 296; „zorniges Kind; Mensch, der seine Wut an anderen auslässt“)

arch. dial. *vergiften* (Schmeller, 1/2: 876; „erzürnen, ärgern“)

Gift kochen (Sterzinger 1921, 2: 503–504; „zuřiti, vztekem soptiti“)

Gift und Geißer speien (PSNČ 1939–1940, 2: 210; „zuřiti, soptiti vztekem“)

umg. *Gift auf jmdn. haben* (Küpper 1987: 296; „auf jmdn. wütend sein“)

umg. *einen Gift kriegen* (Küpper 1987: 296; „zornig werden“)

Některé německé frazémy z této oblasti vyjadřují spíše nenávisť. Ta má však k emoci hněvu velmi blízko, proto je vhodné zde tyto frazémy zmínit:

umg. *voll Gift sein, stecken* (Agricola 1977: 274; „gehässig sein“)

umg. *sein Gift verspritzen* (Duden 1993, 3: 1339; „sich sehr boshaft, gehässig äussern“)

schweiz. *gifteln* (Duden 1993, 3: 1339; „böartige, gehässige Bemerkungen machen“)

umg. abwertend *e Giftkröte* (Duden 1993, 3: 1340; „sehr boshafter, gehässiger Mensch“)

umg. abwertend *e Giftnudel* (Duden 1993, 3: 1340; „giftige weibliche Person“)

umg. abwertend *r Giftzweig* (Wahrig 1981, 3: 220; „kleiner jähzorniger, boshafter Mensch“)

umg. abwertend *e Giftspritze* (Duden 1993, 3: 1340; „Giftnudel“)

umg. abwertend, landschaftl., bes. schweiz. *r Giftler* (Wahrig 1981, 3: 219; „böser, missgünstiger Mann“)

fig. umg. abwertend *e Giftschlange* (Wahrig 1981, 3: 220; „böartige, missgünstige Frau“)

fig. umg. *e Giftspinne* (Wahrig 1981, 3: 220; „boshafter, missgünstiger Mensch“)

Německé slovo *s Gift* vychází z germánského **gefti-* „Gabe“ a je velmi staré, už starohornoněmecké – sthn., střhn. *gift*, středn. *gifte*, střniz. *gift(e)*. Původně se jednalo o femininum s významem „Gegebenes, Gabe“. K posunu významu z „Gabe“ na „tödliche Gabe, Gift“ dochází již ve staré horní němčině (9. stol.),

a to vlivem řec.-pozdnělat. výrazu *dosis*, který vlastně znamená „Geschenk, Gabe, bestimmte Menge Arznei“, avšak užívá se ho též jako krycího názvu pro „Gift“. Slovo *Gift* si ponechává svůj původní ženský rod nejprve v obou významech, od počátku 15. stol. se ale začíná rozlišovat: význam „Gift“ je nejprve maskulinum a od poloviny 16. stol. neutrum a význam „Gabe“ je femininum. Starý význam „Gabe“ však z dnešní němčiny vymizel a zachoval se jen ve složeninách *e Mitgift* „Heiratsgut“ a švýc. *e Handgift* „Schenkung“. Významový posun „jed → hněv“ je v němčině (podobně jako v češtině) záležitostí starou, Pfeifer uvádí 15. stol. pro sloveso *giften* (i refl.) ve významu „ärgern, erzürnen“ (Pfeifer 2005: 570).

Příznakem choroby může být i **vřed (nežit)**. Zatímco v němčině jsem nenalezla žádný frazém vztahující se k emoci hněvu, v jehož struktuře by byl obsažen vřed, nežit, v češtině jsem našla několik málo přirovnání s těmito komponenty, jež mohou vyjadřovat prchlivost, nedůtklivost, např.:
je jako nežit (Zaorálek 1963: 676; „nedůtklivý, prchlivý“)
být jako podebranej vřed (SČFI 1983, 1: 458; „vzteklý“)
jest, coby s nežitem zacházel (Kott 1880, 2: 168; „nedůtklivý“)

K metafoře „hněv je fyzická porucha, choroba“ dále náležejí některé české a německé frazémy, v jejichž struktuře se objevují i samotné **názvy nemocí**, např.:

div z toho nedostal psotník (Zaorálek 1963: 713; „rozčilený“)
div ho šlak netrefil (Bečka 1982: 433; „rozzlobit se“)
 dial. *byl jak ve bředě¹* (Bartoš 1906: 25; „rozvzteklený“)

umg. *sich die Schwindsucht/ die Pest an den Hals ärgern* (Duden – DU 2003: 702; „sich über längere Zeit so sehr über jmdn., etw. ärgern, dass man schließlich dadurch krank wird“)

Z dalších českých a německých frazémů, které patří k této metafoře, je možné uvést např.:

zhrub. *našňupnutý* (ČSVS 1977, 3: 268; „hněvající se“)
 zhrub. *našňupnout koho* (ČSVS 1977, 3: 270; „hněvati“)
dostat záchvat něčeho (SČFI 1994, 4: 329; „dostat se náhle do nepříjemného stavu něčeho, např. žárlivosti, zuřivosti, ...“)

jmdn. verschnupfen, jmd. ist verschnupft (Dornseiff 1943: 469, 468; „Zorn“)
einen Wutanfall bekommen/ kriegen/ haben (Duden – DU 2003: 1836)
der Taumel (Fritze 1978: 216; „Erregung“)
ein Taumel der Wut erfasste/ ergriff/ überkam ihn (Agricola 1977: 633)

K emoci hněvu mají rovněž blízko frazémy *být na něco/ na někoho alergický* (SSČ 2006: 18; „nesnášet to, ho“), *gegen etw./ jmdn. allergisch sein* (Wahrig

1980, 1: 167; „jmdn./ etw. nicht ausstehen, nicht ertragen können“), u nichž je také zřejmá motivace fyziologickými jevy či chorobami.

Při shromažďování lexikálního materiálu jsem zjistila, že jak v českém, tak v německém jazyce existuje mnoho frazémů vztahujících se k emoci hněvu, v jejichž struktuře se objevují názvy **tělesných orgánů**, popř. **tělesných tekutin**, což svědčí o tom, že tělesná stránka člověka je důležitým motivačním východiskem pro pojmenování hněvu.

Zřejmě nejvíce frazémů a slovních derivátů se vztahuje k žlutozelené hořké tekutině, ke **žluči**, kterou produkují játra, jež byla podle staré fyziologie sídlem všech nižších žádostí. Jako příklady metafor zvýšené tvorby žluči, které jsou ustálené v pojmenováních a frazémech hněvu v češtině i němčině, lze uvést následující obrazná pojmenování:

(po)hnout někomu žluči (SČFI 1994, 4: 369; „prudce někoho rozčilit“)
 expr., zprav. ob. zamíchat žluči komu (ČSVS 1977, 3: 270; „hněvati“)
 expr., zprav. ob. rozhýbat žluč komu (ČSVS 1977, 3: 270; „hněvati“)
 expr. žluč se v něm hnula (ČSVS 1977, 3: 271; „dostat zlost“)
 expr. zdvihla se mu žluč (ČSVS 1977, 3: 271; „dostat zlost“)
 ob. popadla mě žluč (ČSVS 1977, 3: 271; „dostat zlost“)
 expr. hned se v ní rozlila žluč (ČSVS 1977, 3: 271; „dostat zlost“)
 expr. žlučovatí mu z toho krev (ČSVS 1977, 3: 271; „dostat zlost“)
 vylít si na někom žluč (SČFI 1994, 4: 369; „odreagovávat si svou zlost“)
 expr. div v něm nepukla žluč (ČSVS 1977, 3: 271; „dostat zlost“)
 expr. polykal žluč (ČSVS 1977, 3: 273; „hněvati se“)
 expr., obyč. ob. je plný žluči/ má moc žluče (ČSVS 1977, 3: 277; „je popudlivý“)
 expr., obyč. ob. žluč má jako velký džbán (ČSVS 1977, 3: 277; „je popudlivý“)
 kterýž má žluč blízko od srdce (Kott 1887, 5: 866; „hněvivý“)
 expr. žluč mu překypěla (hněvem) (SSJČ 1971, 4: 932; „rozzloben vybuchl“)
 ob. mám žluč, že ... (ČSVS 1977, 3: 273; „hněvati se“)
 přilévat žluče (SSJČ 1971, 4: 932; „popichovat“)
 řidč. ten nemá žluč (SSJČ 1971, 4: 932; „snese mnoho a nerozzlobí se“)
 expr. psát perem do žluče namočeným (SSJČ 1971, 4: 932; „nenávistně, zlobně“)

umg. *sich Galle machen* (Fritze 1978: 67; „sich ärgern“)
ihm schwillt die Galle (PSNČ 1944, 3: 611; „pění se mu, kypí mu žluč“)
 umg. *ihn frisst die Galle* (Küpper 1987: 268; „er ärgert sich sehr“)
 umg. *jmdm. die Galle kitzeln* (Küpper 1987: 268; „jmdn. sehr ärgern“)
 umg. *seine Gallensteine klappern* (Küpper 1987: 268; „er ist sehr verärgert“)
 umg. *die Galle läuft ihm über* (Fritze 1978: 220; „erzürnen“)
die Galle aufregen (Dornseiff 1943: 469; „Zorn“)
treibt die Galle ins Blut (Dornseiff 1943: 469; „Zorn“)
 umg. *Gift und Galle spucken/ speien* (Agricola 1977: 274; „wütend sein“)

umg. *Gift und Galle sein* (Agricola 1977: 274; „böse“)
 umg. *jmdm. kommt/ steigt die Galle hoch* (Wahrig 1981, 3: 38; „jmd. wird zornig“)
 umg., scherz. *seine Galle verspritzen* (Wahrig 1981, 3: 38; „seiner Wut freien Lauf lassen“)
seine Feder in Galle tauchen (Wahrig 1981, 3: 38; „etwas mit bitteren Worten, in agresivních formulacích psát“)
 umg. *bei mir regt sich die Galle* (Agricola 1977: 248; „ich werde wütend“)

Samotné slovo *žluč* nemusí označovat jen žlutozelený tekutý výměšek jater, ale přeneseně může znamenat i „zlost, hněv, vztek“ (SSJČ 1971, 4: 932; zast. ob. expr.). Od slova *žluč* jsou pak v češtině odvozena mnohá slovesa s významem „hněvat někoho“ či „hněvat se“:

ob. *žlučit se* (ČSVS 1977, 3: 273; „hněvati se“)
 expr., zprav. ob. (roz)žlučit/ nažlučit/ dial. zř. dožlučit koho (ČSVS 1977, 3: 270; „hněvati“)

Pro popudlivost lze též použít označení expr. *žlučovost/ žlučivost/ žlučovitost* (ČSVS 1977, 3: 276).

Dalšími odvozeninami od *žluče* jsou adjektiva s významem „hněvající se“, „popudlivý“ apod.:

expr., zprav. ob. zř. *nažlučený/ žlučiplný* (ČSVS 1977, 3: 268; „hněvající se“)
 expr. *žlučivý/ žlučovitý/ žlučnatý* (ČSVS 1977, 3: 277; „popudlivý“)

Již z předchozích uvedených německých frazémů je patrné, že podobné přenesení významu je i v němčině. Také zde je *žluč* sekundárně chápána jako symbol hořkosti a sídlo hněvu a zloby. Jako příklady tohoto přenesení lze uvést nejen samotné substantivum *die Galle*, jehož sekundární význam je též „hněv“ (Dornseiff 1943: 469; „Zorn“; Wahrig 1981, 3: 38; fig. „Sinnbild für Ärger, schlechte Laune, Bosheit“), ale i několik jeho derivátů:

umg. *r Gallenpatron* (Küpper 1987: 268; „unleidlicher, aufbrausender Mensch“)
 fig. *gallig/ gallicht* (PSNČ 1939–1940, 2: 119; „žlučovitý, plný žluči, hněvu, popudlivý, zlostný“)
e Galligkeit (PSNČ 1939–1940, 2: 119; „popudlivost, podrážděnost, zahořklost, zatrpkllost“)
e Gallsucht (PSNČ 1939–1940, 2: 118; med. „žloutenka“, fig. „horkokrevnost, prchlivost“)
gallsüchtig (PSNČ 1939–1940, 2: 118; med. „stižený žloutenkou“, fig. „hněvivý, prchlivý“).

Mluvíme-li o žluči, je vhodné ještě připomenout slova jako *choleric*, *choleric-ka*, *choleric-ky*..., *r Choliker*, *choleric*, umg. *kollerig*, *r Koller*, *kollern* (Wahrig 1982, 4: 206). Tato označení jsou odvozena z řeckého slova *cholē* „žluč, hněv, vztek“; antičtí lékaři totiž věřili, že hněv je způsoben rozlitím žluči v těle (Rejzek 2001: 227).

Germánská pojmenování žluči (např. stsas. *galla*, střhn. a střdn. *galle*, niz. *gal*, stangl. *gealla*, angl. *gall*, stsev. *gall*, švéd. *galla*, *galle*) společně s pojmenováními v jiných ie. jazycích jako av. *zāra-* „Galle“, řec. *cholē*, *chólos* „Galle, Zorn, Groll“, lat. *fel* (gen. *fellis*) „Galle, Bitterkeit, Zorn“, lit. *žalias* „grün, roh, ungekocht“, stsl. *zelenъ*, r. *zelënyj* „grün“, stsl. *zľčb*, str. *zľčb*, *žľčb*, r. *žělčb* „Galle“ vycházejí z ie. kořene **ǵhel(ə)-* „glänzen, schimmern, bes. gelb, grün“. Žluč je tedy pojmenována podle své žlutozelené barvy (Pfeifer 2005: 392). U slovanských pojmenování žluči připomíná Etymologický slovník jazyka českého také možnou příbuznost se slovem *zlý* (sr. stsl. dublety *zľčb*, *žľčb*) a snad i s lat. *fallō* „klamu“ (Holub – Kopečný 1952: 447).

Jak již bylo řečeno výše, součástí frazémů a rčení vztahujících se ke hněvu mohou být některé tělesné orgány či části těla (nejčastěji žaludek, zuby, ledviny aj.), o čemž svědčí uvedené české i německé slovní obraty:

expr. *má ho v žaludku* (ČSVS 1977, 3: 273; „hněvati se“)

ležet někomu v žaludku (SČFI 1994, 4: 352; „stále, popř. dlouho vyvolávat zlost a nechuť, odpor někoho“)

umg. *jmdn. im Magen haben* (Küpper 1987: 514; „jmdn. nicht leiden können, auf jmdn. wütend sein“)

umg. *jmdn. in den Magen kriegen* (Küpper 1987: 515; „auf jmdn. böse werden“)

umg. *das ist ihm auf den Magen geschlagen* (Küpper 1987: 515; „das hat ihn verdrossen, erschüttert, aufgeregt“)

der Ärger hat sich ihm auf den Magen gelegt (WDG 1974: 2420)

umg. *jmdm. im Magen liegen* (Duden 1994, 5: 2175; „jmdm. sehr zu schaffen machen, sehr unangenehm sein“)

das Magenwasser hochkommen (ÖW; „sehr ärgern über etw.“)

Z uvedených frazémů je zřejmé, že hněv či osoba, na niž se hněváme, obrazně působí člověku žaludeční potíže. Podobné metaforické vyjádření lze najít i v angličtině. Anglické frazémy *he cannot stomach him*, *lie heavy on sb's stomach* (Bočánková – Kalina 2007: 223), podobně jako výše zmíněné české a německé frazémy (*ležet někomu v žaludku*, *jmdn. im Magen haben* aj.), se zakládají na představě, že dotyčný „leží někomu v žaludku“ jako nějaké nestravitelné či těžko stravitelné jídlo. Tím se tato slovní spojení přibližují ještě k jiné skupině metafor vztahujících se k emoci hněvu, a to k metaforám, jež souvisejí s chutí a s jídlem.

Z dalších českých a německých obrazných pojmenování hněvu, jejichž součástí jsou tělesné orgány či části těla, lze uvést např.:

mít zoubek/ zuby (Zaorálek 1963: 646; „hněvati se“)

rád by zuby na někoho pustil (Kott 1887, 5: 689; „hněvá se“)

mít vzteklý/ posteklý zub (Zaorálek 1963: 446; „býti zlý, prchlivý“)

expr. *mít někoho/ něčeho plné zuby/ až po zuby* (SSJČ 1971, 4: 868; „nenávidět“)

jmdn. auf dem Zahn haben (Küpper 1987: 937; „jmdn. nicht leiden können“)

umg. pathetisch *eine Wut/ einen Zorn/ einen Ärger im Bauch haben* (Schemann 1991: 57)

landsch. *sich die Plauze² voll ärgern* (Fritze 1978: 67)

umg. *das ist mir in die Nase gefahren* (Agricola 1977: 449; „ärgert mich“)

jmdn. in der Nase haben (PSNČ 1944, 3: 38; „míti koho dost, mítí koho v žaludku“)

die Nase von etw. voll haben (PSNČ 1944, 3: 38; „míti čeho dost, až po krk“)

umg. *an die Nieren gehen* (Fritze 1978: 78; „aufregen“)

umg. *der Zorn/ Ärger fraß ihm an der Leber* (Agricola 1977: 389)

Poslední výše jmenovaný německý frazém nás přivádí k dalšímu tělesnému orgánu, k **játrům**, která též představují motivační východisko lexémů označujících emoci hněvu, a to jak v němčině, tak v češtině. Zřejmě je to tím, že játra byla ve starém lidovém pojetí chápána jako sídlo citových hnutí a životních sil, o čemž by svědčilo i to, že u německého pojmenování jater jako sídla života se může jednat o derivát od slovesa *leben* „žít“ (Pfeifer 2005: 777, Wermke 2001: 475).

To je však jen jedna možnost výkladu slova *Leber*, jehož původ je nejasný. Jiný výklad, který rovněž uvádí Pfeifer, se pokouší spojit sthn. *lebara* (8. stol.), střhn. *leber(e)*, střdn. střniz. *lēver(e)*, niz. *lever*, stangl. *lifer*, stsev. *lifr*, švéd. *lever* s ie. označeními jater stind. *yákrtr*, lat. *iecur*, lit. *(j)ėknos*, *(j)ãknos* a nachází východisko v ie. **liēk^urt* (za předpokladu původního začátku slova *li-*), které lze vztáhnout k ie. kořeni **leik^u-* „lassen, zurück-, übriglassen“ a které bývá vykládáno jako „das beim Opfer den Göttern überlassene Organ“. Častěji se však výše uvedené germánské formy spojují se slovy *Leim*, *Schleim*, *bleiben*, která vycházejí z ie. **lei-* „schleimig, klebrig, durch Nässe glitschiger Boden, ausgleiten, worüber hinschleifen oder -strichen“. Játra by pak tedy byla pojmenována podle původního atributu – „die Klebrige, Fettige“ (Pfeifer 2005: 777). O možném původním významu „die Fette“ a o souvislosti germ. označení *Leber/ liver* s řec. *lípos* „Fett, Öl, Salbe“, *liparós* „fett“ viz též Kluge 1989: 432–433.

Na staré představě o játrech jakožto sídle života a temperamentu, tedy i zlosti a hněvu, se zakládají následující německé slovní obraty:

umg. *jmdm. über die Leber laufen* (Küpper 1987: 489; „jmdn. kränken, ärgern“)

umg. *ihm ist etw. über die Leber gelaufen/ gekrabbelt/ gekrochen* (Küpper 1987: 489; „er ist missgestimmt“)

umg. *es liegt ihm auf der Leber* (Küpper 1987: 489; „es ärgert, verdrießt ihn“)

K uvedenému německému spojení *es liegt ihm auf der Leber* lze najít paralelu také v polském obratu *coś leży/ zebrało się komu na wątrobie* (Skorupka 1968: 517; „coś kogo nurtuje, irtuje, złości; coś komu dokucza, doskwiera“); sr. i další polské frazémy, např.:

(po)psuć komu/ sobie wątrobę [Skorupka 1968: 516; „(z)denerwować się, (ze) złościć się“]

mieć co na wątrobie/ iron. na wątrobce (Skorupka 1968: 516; „mieć złość, žal do kogo o co; taić žal, złość; nie móc znieść, strawić, darować czego; złościć się; niepokoić się“)

coś komu pada/ padło na wątrobę (Skorupka 1968: 517; „coś kogo gnębi, złości, irtuje“).

K tomuto motivačnímu typu by snad dále bylo možné zařadit i německé dialektické sloveso *lebrizen* (Schmeller 1/2: 1410; „im leidenschaftlichen Zorne ungestüm poltern, besonders von Weibern“). Zda se jedná o deverbativum od *Leber*, nelze říct s naprostou jistotou, avšak ve Schmellerově Bavorském slovníku je pod heslem *lebrizen* uveden explicitní odkaz na *Leber* a naopak, takže autor sloveso *lebrizen* za derivát od *Leber* pravděpodobně považoval. Mělo by to vlastně svoji logiku, vezmeme-li v úvahu výše zmíněnou skutečnost, že játra byla podle staré fyziologie „sídlem všech nižších pochotí“ (Kott 1882, 3: 134). Paralelu by přitom bylo možno najít i v češtině, a to v českých slovesech *jitřit (se)*, č. arch. *jitřiti (se)*, stč. *jietřiti (sě)* s významy „rozněcovat, dráždit (ránu)“, přen. i „rozčilovat, dráždit, pobuřovat“, dále „otékat, nabíhat“, refl. pak „podbírat se, hnisat (o ráně)“, přen. „rozčilovat se, zlobit se“, která vycházejí z psl. **jętriti (se)*, jež je většinou pokládáno za denominativum od psl. **jętro*, pl. *jętra* „vnitřnosti (srdce, játra apod.)“ (ESJS 1992, 9: 561–562). Za pozornost možná také stojí zvláštní zakončení onoho německého slovesa, tedy sufix *-izen*. Tento sufix poznáváme již z gótského, a to v podobě *-atjan*. Gótskému *-atjan* odpovídá ve staré horní němčině *-az(z)en*, *-ez(z)en*, později s oslabeným nebo asimilovaným vokálem v podobě *-ezen*, *-izen* (sufix *-azen* je ještě dnes zachován v rakouských dialektech, *-ezen/-izen* v bavorských). Později došlo k synkopě vokálu a už v střední horní němčině je obvyklé zakončení *-zen*, kterým se ze sloves s prostým kmenem tvoří iterativa či intenziva (např. střhn. *trophezen – trioфан* „tröpfeln“, *sprungezen – springan* „exultare“, sthn. *fallezen – fallan* „fallen“ aj.). Někdy se však tímto sufixem neodvozovalo jen od sloves, nýbrž i od substantiv, sr. např. gót. **ahmatjan* „atmen“ ← *ahma* „Geist“, sthn. *lougezen* „Feuer sprühen“ ← *loug* „Lohe, Flamme, Feuer“ aj. Vedlejší formou sufixu *-ezen* je podoba *-enzen*, která je ještě ve střední horní němčině poměrně vzácná. V mladších středoněmeckých nářečích je však tento sufix oblíbený, neboť se jím tvoří denominativa, např. *bockenzen*, *fischenzen*, *judenzen*, *rauchenzen*, *wildenzen* aj. Tato a další slovesa se sufixem *-enzen* se často objevují v literatuře do poloviny 18. stol., do dnešní spisovné němčiny přežilo však jen sloveso *faulenzen* (< *faul*) „träge, untätig sein“. (Podrobněji k zakončení sloves na *-atjan*, *-azzen*, *-ezzen* viz Willmanns 1922: 106–111). Že by se tedy v případě slovesa *lebrizen* mohlo jednat o denominativum, podporuje i výše zmíněný fakt, že sufixem *-ezen* se mohlo odvozovat také od substantiv.

Na tomto místě rovněž stojí za zmínku české nářeční jazykové jednotky *rozsrdit se* (ČSVS 1977, 3: 272; „dostat zlost“), *srdit se* (ČSVS 1977, 3: 273; „hněvati se“), *srditý* (Bartoš 1906: 394; val. „srdnatý“, horn. „zlostný“), které ukazují, že velmi důležitý tělesný orgán, **srdce**, může být také motivačním východiskem lexémů označujících emoci hněvu, neboť srdce bylo, podobně jako výše zmíněná játra, považováno za sídlo mnohých duševních vlastností a citů. V němčině jsem však paralelu k č. *srdit se* nenalezla. Podrobněji ke slovesu *srdit se* viz Zemanová, J., *Některé staročeské výrazy ze sémantického pole hněvu*. In: Čornejová, M. –

Kosek, P. (eds.): *Jazyk a jeho proměny. Prof. Janě Pleskalové k životnímu jubileu*. Host – vydavatelství, s. r. o., Brno 2008, s. 253–264.

Prezentovaný lexikální materiál ukazuje, jak jazyk velmi dobře reflektuje fyziologické projevy hněvu. Množství shromážděného jazykového materiálu svědčí o tom, že tělesná stránka člověka (zvláště fyziologické reakce a příznaky chorob) představuje důležitý motivační zdroj, z něhož vycházejí lexémy vyjadřující emoci hněvu nejen v češtině, ale i v němčině. Závěrem je také třeba dodat, že přiřazení některých lexikálních jednotek k určité skupině, pro niž je typická motivace nějakým jevem, v našem případě jevy somatickými, může být někdy subjektivní, a velmi tedy záleží na jazykovém citu toho, kdo materiál zpracovává (např. u frazému *má ho v žaludku* není zcela jasné, zda jej přiřadit k metaforám, které souvisejí s chutí a jídlem, nebo k metaforám, u nichž je patrná motivace fyziologickými jevy). Další problém při zpracovávání materiálu, jenž označuje emoce, spočívá i v samotném vymezení určitého typu emoce, které nemusí být zcela jednoznačné, neboť emoce se mohou prolínat, a není tedy snadné určit hranici mezi jednotlivými druhy emocí. Z toho důvodu není vždy jednoduché posoudit, zda některé lexémy vyjadřují hněv či již nějakou jinou negativní emoci. A protože hranice sémantických polí jsou neostré, byly do příspěvku zařazeny i lexémy, které mají k sémantickému poli hněvu velmi blízko, např. *mít něčeho plné zuby* „nenávidět“, *jmdm. im Magen liegen* „sehr unangenehm sein“ aj. Řada uvedených frazémů také svědčí o tom, že tělesné orgány jsou všeobecně často spojovány s lidskými vlastnostmi a emocemi, a to jak s negativními, jako je hněv, tak i s pozitivními, např.: *mít široké srdce*, *otevřít někomu své srdce/ své ledví*, *ležet na srdci*, *měl jí plné oči*, *na rukou by ji nosil* apod.

¹ *Břed* „vřed, nežit; psotník, padoucnice“ (Bartoš 1906: 25).

² Něm. *e Plauze* „Lunge, Brust“ je výpůjčkou ze stluž. **pluco*, pl. **pluca* (sr. hl., dl. *pluco* „Lungenflügel“, pl. *pluca* „Lunge“). První doklady pocházejí z 2. pol. 16. stol. a v 17. stol. se toto slovo šíří přes východní Prusko dále na západ (Pfeifer 2005: 1019).

LITERATURA

- AGRICOLA, CH. (1962) *Wörter und Wendungen. Wörterbuch zum deutschen Sprachgebrauch*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
- BARTOŠ, F. (1906) *Dialektický slovník moravský*. V Praze: nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- BEČKA, J. V. (1982) *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha: Novinář.
- BOČÁNKOVÁ, M. – KALINA, M. (2007) *Anglicko-český frazeologický slovník*. Praha: Ekopress.
- ČSVS 1977, 3 = HALLER, J. *Český slovník věcný a synonymický 3*. Praha: SPN.
- DORNSEIFF, F. (1943) *Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
- DROSDOWSKI, G. (1993–1995) *Duden „Das große Wörterbuch der deutschen Sprache“ in acht Bänden*. Mannheim: Dudenverlag.
- DUDEN – DU 2003 = *Duden Deutsches Universalwörterbuch*. Mannheim: Dudenverlag.
- ESJS 1989–2006, 1–13 = *Etymologický slovník jazyka staroslověnského 1–13*. Praha: Academia.

- FRITZE, M. E. (1986) *Synonymwörterbuch. Sinnverwandte Ausdrücke der deutschen Sprache*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
- GEBAUER, J. (1970) *Slovník staročeský 1–2*. Praha: Academia.
- HEIDERMANN, F. (1993) *Etymologisches Wörterbuch der germanischen Primäradjektive*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- HOLUB, J. – KOPEČNÝ, F. (1952) *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství učebnic.
- JUNGMANN, J. (1835–1839) *Slownjik česko-německý Josefa Jungmanna 1–5*. W Praze: W knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, u Josefy wdowy Fetterlowé, řjzenjm Wáclawa Špinky.
- KARLÍKOVÁ, H. (1998) Typy a původ sémantických změn výrazů pro pojmenování citových stavů a jejich projevů ve slovanských jazycích. *Slavia*, 67, s. 49–56.
- KAZMÍŘ, S. (2001) *Slovník valašského nářečí*. Vsetín: D. Malina.
- KLUGE, F. (1989) *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- KÖBLER, G. (1993) *Wörterbuch des althochdeutschen Sprachschatzes*. Padeborn – München – Wien – Zürich: Ferdinand Schöningh.
- KOŘÍNEK, J. M. (1934) K původu slov. гнѣдѣ. *Listy filologické*, 61, s. 43–54.
- KOTT, F. Š. (1878) *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický 1*. V Praze: tiskem a nákladem knihtiskárny Josefa Koláře.
- KOTT, F. Š. (1880–1893) *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický 2–7*. V Praze: tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka.
- KÜPPER, H. (1987) *Wörterbuch der deutschen Umgangssprache*. Stuttgart: Ernst Klett Verlag.
- MACHEK, V. (1997) *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Lidové noviny.
- ÖW: *Österreichisches Wörterbuch* [online]. [cit. 2. 6. 2008]. Dostupné z <<http://www.ostarrichi.org>>.
- PFEIFER, W. (2005) *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- POKORNY, J. (1959–1969) *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch 1–2*. Bern: Francke Verlag.
- PSNČ 1938–1948, 1–4 = *Příruční slovník německo-český 1–4*. V Praze: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu v Praze.
- REJZEK, J. (2001) *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, spol. s r. o.
- SČFI 1994, 3/4 = ČERMÁK, F. – HRONEK, J. – MACHAČ, J. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné A–P/ R–Ž*. Praha: Academia.
- SCHEMANN, H. (1991) *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten*. Stuttgart: Ernst Klett Verlag für Wissen und Bildung.
- SCHMELLER, J. A. (1996) *Bayerisches Wörterbuch*. München: R. Oldenbourg Verlag.
- SIEBENSCHIN, H. (1983–1986) *Česko-německý slovník 1–2*. Praha: SPN.
- SKORUPKA, S. (1968) *Slovník frazeologiczny języka polskiego 2*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- SSČ 2006 = *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia.
- SSJČ 1960–1971, 1–4 = *Slovník spisovného jazyka českého 1–4*. Praha: Nakladatelství ČSAV/ Academia.
- STERZINGER, J. (1916–1935) *Encyklopedický německo-český slovník 1–4*. Praha: J. Otto.
- WAHRIG, G. (1980–1984) *Brockhaus – Wahrig: deutsches Wörterbuch in sechs Bänden 1–6*. Wiesbaden: F. A. Brockhaus.
- WDG 1974 = *Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache 4*. Berlin: Akademie-Verlag.
- WERMKE, M. (2001) *Duden 7 – Herkunftswörterbuch: Etymologie der deutschen Sprache*. Mannheim: Dudenverlag.
- WILLMANN, W. (1922) *Deutsche Grammatik. Gotisch, Alt-, Mittel- und Neuhochdeutsch*. Berlin – Leipzig: Walter de Gruyter & Co.
- ZAORÁLEK, J. (1963) *Lidová řeční*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

KÖRPERFLÜSSIGKEITEN UND ORGANE IN TSCHECHISCHEN UND DEUTSCHEN METAPHERN DES ZORNES

Der Hauptgegenstand dieses Artikels ist der Vergleich des tschechischen und deutschen Wortschatzes für einen bestimmten Bedeutungsbereich, und zwar des Wortschatzes, der die Emotionen bezeichnet, konkret die Emotion des Zornes. Da der Wortschatz dieses semantischen Bereiches ziemlich umfangreich ist, wurde das Augenmerk nur auf einen Motivationstyp gerichtet, den man in diesem Wortschatzbereich vorfinden kann. Es handelt sich vor allem um Wörter und Phrasen, bei denen die Motivation durch die körperliche Seite des Menschen offenbar ist. Die Menge des gesammelten Materials beweist, dass die körperliche Seite des Menschen (besonders die physiologischen Reaktionen und Krankheitssymptome) eine wichtige Motivationsquelle darstellt, aus der die Lexeme ausgehen, die die Emotion des Zornes sowohl im Tschechischen, als auch im Deutschen ausdrücken. Bei der Bearbeitung des Materials, das die Emotionen bezeichnet, entsteht manchmal ein Problem mit der Einordnung einiger lexikalischen Einheiten in eine bestimmte Motivationsgruppe. Diese Einordnung kann manchmal subjektiv sein und es kommt also auf das Sprachgefühl dessen an, der das Material bearbeitet. Das nächste Problem besteht auch in der alleinigen Abgrenzung des bestimmten Typs der Emotion, die nicht immer ganz eindeutig sein muss. Deswegen wurden in den Beitrag auch die Lexeme eingeordnet, die dem semantischen Feld des Zornes sehr nahe stehen.

Jana Zemanová
Ústav českého jazyka FF MU
Arna Nováka 1
602 00 Brno
e-mail: zemanova@phil.muni.cz